

Beter leren schrijven

Door Theo Keltjens, schrijver bij Derix*Hamerslag

**

Het nut van deze schrijfcursus

In de korte tijdsperiode van deze cursus kan ik onmogelijk goede schrijvers van u maken. Tenzij mijn lessen onvermoede talenten bij u wakker roepen.

Wat kan ik u wel leren?

Ik kan u inzichten verschaffen in het schrijfproces, waarmee u eventuele blokkades kunt opheffen.

Ik kan u de vuistregels meegeven die ik zelf hanteer en die ik mij door ervaring heb eigengemaakt.

Ik kan u enkele tips geven over het soort teksten dat u moet schrijven.

In het gunstigste geval kan ik uw aspiraties aanwakkeren, smaak bijbrengen voor een goedgeschreven tekst en uw schrijfplezier vergroten.

**

De psychologie van het schrijven

Spreken en schrijven

Mensen praten vaak heel anders dan ze schrijven. Zodra ze hun woorden op papier zetten, gaan ze ingewikkeld doen, worden formeel en verliezen hun spontaniteit.

Hoe komt dat?

Ik zie verschillende oorzaken:

- ze denken te lang na (als je spreekt heb je die tijd niet);
- ze zijn bang voor het papier (voor een camera zie je vaak dezelfde verkramping);
- ze denken dat formeel en moeilijk taalgebruik hóórt bij schrijven;
- ze willen laten zien hoe belangrijk of intelligent ze zijn.

Het stijve karakter van de schrijftaal is ook historisch bepaald. Het geschreven woord diende om wetten en verdragen vast te leggen of om hogere gevoelens uit te drukken. Het heeft lang geduurd eer we beseften dat dat ook in directe taal kan. Al is die les nog lang niet overal doorgedrongen.

Ontspannen

Alle oorzaken die ik hierboven noem leiden tot een soort 'mentale kramp'. Deze belet u om gewoon te vertellen wat u in uw hoofd hebt en wat u de lezer wilt laten weten. Natuurlijk zijn schriftelijke boodschappen vaak een stuk complexer dan mondelinge. Dat maakt het moeilijker om overzicht te houden. Daarover vertel ik u later een paar dingen. Hier is van belang dat u als schrijver leert ontspannen.

Hoe leert u ontspannen?

1. Stel uw schrijfovervatting bij. Een tekst dient geen ander doel dan informatie zo vlot en helder mogelijk over te brengen. Alle andere doelen, zoals imponeren of

eeuwige roem verwerven, zijn oneigenlijk en leiden vrijwel altijd tot een resultaat dat deze doelen *niet* dient.

2. Streef niet naar perfectie en volledigheid. Niets werkt verlammer dan het voornemen om geen fouten of omissies te maken. Concentreer op de grote lijn en besef dat geen enkele lezer uw veeleisendheid deelt. Integendeel, hij vergeeft u graag een paar fouten als u hem slaapverwekkende leestijd bespaart.
3. Ervaar de zeggingskracht van eenvoud. De grootste fout van de amateur is dat hij de prof wil nadoen. En de grootste fout van de prof is dat hij virtuoos wil zijn. In beide gevallen gaat de pure zeggingskracht verloren. Je moet maar één ding willen: communiceren. En dat kan op elk niveau.
4. Boor uw plezier aan. Geen betere remedie tegen angst en verlamming dan plezier. Maak van het schrijven geen gevecht. Accepteer als het even niet lukt. En zoek naar ingrediënten die het voor u zelf leuk maken: een kwinkslag, een luchtige toon, een plaagstootje, een persoonlijke kijk op de zaak.
5. Richt u op de lezer. Mensen functioneren het beste wanneer ze zichzelf niet bewust zijn. Doordat u alle tijd hebt om over uw zinnen na te denken, bent u snel afgeleid. Door steeds de lezer voor ogen te houden, haalt u makkelijker de overkant.

Talent?

Veel mensen denken dat goed schrijven een kwestie van talent is. Het is maar wat je onder talent verstaat. Ik zie talent niet als een gave die je gratis bij de geboorte meekrijgt, maar als een (aangeboren) drang. Talent is enerzijds de wil (vaak al op jonge leeftijd) om iets te leren, en anderzijds het vermogen om de leerstof te doorgronden en eigen te maken. Willen en kunnen liggen hier dicht bij elkaar!

Wat houdt schrijftalent dan in? Ofwel, wat wil je als schrijver kunnen?

Je wilt in woorden kunnen uitdrukken wat in je omgaat en wat je waarneemt, wat je boeit, ontroert of verontrust, wat je belangrijk vindt om aan anderen te vertellen. Dat vermogen geeft een bevrijd gevoel. Iedereen kan het op zijn niveau ontwikkelen.

**

De techniek van het schrijven

Informatie verwerken

Wat doe je als je schrijft?

Je verwerkt informatie die in je hoofd zit of die op papier staat tot een nieuw verhaal. Dat doe je op allerlei manieren, soms bewust, vaak ook onbewust. Je knipt informatie in stukken, pikt eruit wat bruikbaar is, legt verbanden, redeneert, trekt conclusies. En je kiest daar woorden voor die je in zinnen aaneenrijgt. Welbeschouwd is schrijven een ongelooflijk complexe handeling. Maar dat is het schillen van een aardappel ook. Je moet er maar niet te veel bij nadenken.

Oefening en concentratie

Hoe doe je dat: niet te veel nadenken bij een handeling die voornamelijk uit denken bestaat?

Door oefening en concentratie. De Duitse taal kent het mooie begrip *Funktionslust*. We passen de hierboven genoemde schrijfprocédés dagelijks toe wanneer we praten, mijmeren, tobben of de krant lezen. Elke niet-analfabeet beschikt dus over

vaardigheden waarop hij kan vertrouwen. Dit vertrouwen moet uw basis zijn. Van daaruit kunt u zich verder ontwikkelen, leergierig maar genietend van wat u al kunt.

Helder denken

Wat moeten we precies oefenen?

In de eerste plaats: helder denken. Ons bedrijf Derix*Hamerslag heeft als motto een citaat uit de Amerikaanse bijbel voor journalisten *On writing well* van William Zinsser. Het luidt: *Clear thinking becomes clear writing*.

Koester deze uitspraak!

Waar het om gaat is dat we onze schrijfprocédés bewuster leren toepassen. Dat doe je door de keuzes die je maakt te toetsen. Bedoel ik dit wel? Kan ik het niet korter of eenvoudiger zeggen? Klopt het wel met wat ik eerder beweerde? Betekenen die twee synoniemen wel hetzelfde? Loopt die zin lekker? Kan ik hem niet beter in tweeën hakken?

Wat iemand tot een goed schrijver maakt is zijn vermogen om keuzes te maken met een bepaald doel, en om dienstbaar te blijven aan het verhaal dat hij wil vertellen.

Vertel een verhaal

Handboeken over 'schriftelijk rapporteren' gaan vooral over hoe je een tekst opbouwt. Ze leren u een gedetailleerde indeling te maken, waar u de woorden vervolgens nog maar in hoeft te gieten. Het resultaat van deze methode is terug te vinden in talloze keurig geparagrafeerde maar oersaaië notities en verslagen. U begrijpt, ik ben geen voorstander van deze aanpak.

Mijn stelling is: je moet een verhaal vertellen en geen overzicht. Tenzij dat laatste uitdrukkelijk de bedoeling is, maar dan hoeft u ook geen schrijfcursus te volgen.

Zoek naar de kern

De belangrijkste vraag die u moet stellen voordat u gaat schrijven is: wat wil ik precies vertellen? Die vraag laat zich op verschillende niveaus beantwoorden. Zoek naar het meest kernachtige antwoord. Probeer in één zin en liefst nog korter – dan hebt u meteen een goede titel – helder te krijgen waar u verhaal over moet gaan. Vraag niet: welke informatie moet ik overbrengen? Daarmee degradeert u zichzelf tot klerk. Maar vraag wat u met uw informatie beóógt. Waarom is het zo belangrijk dat u uw verhaal vertelt? Wat is in het licht van deze bedoeling wel en niet relevant?

Wanneer u de kern van uw boodschap te pakken hebt, zult u merken dat uw verhaal zichzelf ontvouwt. U bent de stof zover ontstegen dat u het verkavelde landschap overziet.

In hoeverre u vervolgens de schrijfroute van tevoren precies vastlegt, kan ik niet voor u beslissen. Ik hecht er persoonlijk minder waarde aan. Het schrijfwerk wordt leuker wanneer je ruimte laat voor zoete invallen en onverwachte wendingen, wanneer je jezelf kunt verrassen.

Taalgebruik en stijl

Mooi, hoor ik u denken, maar voor ons, amateurs, begint het dan pas. De taal is weerbarstig voor wie er niet dagelijks mee werkt. Het formuleren kost ons zoveel moeite dat we de rode draad voortdurend verliezen. En is de Nederlandse grammatica niet berucht om zijn inconsistentie?

Over taalgebruik en stijl zijn uitstekende boekjes te koop. Ze leren u de spellingsregels toe te passen, op de juiste manier leestekens te gebruiken en germanismen te vermijden. Verder raden ze u allemaal aan een eenvoudige stijl te bezigen. Ik heb de belangrijkste en nuttigste tips voor u verzameld:

- vermijd lange zinnen en bijzinnen;
- vermijd jargon en moeilijke woorden;
- specificeer het onderwerp (niet *Men is het erover eens* maar *De directie is het erover eens*);
- vermijd de lijdende vorm (niet *Het onderzoek naar de risico's zal worden uitgevoerd door de arbo-coördinator* maar *De arbo-coördinator zal de risico's onderzoeken*);
- vermijd tang- en propconstructies (niet *Dit door de redacteur zelf bedachte voorbeeld*);
- vermijd de naamwoordstijl (niet *De personeelsfunctionaris deed onderzoek naar het geven van voorlichting binnen het bedrijf* maar *De personeelsfunctionaris onderzocht hoe het bedrijf de werknemers voorlicht*);
- vermijd voorzetseluitdrukkingen als *ten behoeve van* (= voor), *met betrekking tot* (= over), *ten aanzien van* (= over) et cetera;
- vermijd lege begrippen als *beleidsterrein*, *voorbeeldfunctie*, *milieucomponent*, *onderwijsgebeuren* et cetera;
- vermijd ambtelijke uitdrukkingen als *met dien verstande*, *dienen*, *doch*, *indien* et cetera.

NB. Belangrijker dan het toepassen van deze regels is dat u bewuste keuzes maakt die u kunt verantwoorden. Als u echt vindt dat een lijdende vorm op zijn plaats is, dan moet u dat gewoon doen. Men kan ook doorslaan in het streven naar eenvoud.

**

Het doel van het schrijven

Schrijf functioneel

Wie schrijft die blijft is het strijdlid van de pennenlikker. Niets is minder waar. Nog maar weinig teksten overleven in de aanzwellende informatiestroom. Meestal dient uw notitie of verslag een tijdelijk doel, ook wanneer het nog jaren wordt gearchiveerd. Probeer dus niet voor de eeuwigheid te schrijven en spin uw onderwerp niet onnodig uit. Maak er integendeel een sport van om uw tekst zo kort mogelijk te houden en zo min mogelijk tijd te spenderen. Denk ook aan uw lezers: ook hún tijd is duur.

Genres: durf af te wijken

Voor het schrijven van beleidsnotities, jaarverslagen, position papers en wat dies meer zij bestaan allerlei geschreven en ongeschreven wetten. Ik moet u bekennen dat ik die regels niet ken. Dat belemmert me niet om al deze genres te beoefenen. Mijn advies is: laat u leiden door het doel van de tekst en door uw eigen interpretatie. Zoals u op woord- en zinsniveau voortdurend eigen keuzes maakt, zo moet u dat ook op tekstniveau durven doen.

Schrijf van mens tot mens

Over formeel taalgebruik heb ik hierboven al het een en ander gezegd. In de genres die u beoefent (beleidsstukken, rapportages) is spontaniteit meestal nog ver te zoeken.

Dat stelt u in de gelegenheid baanbrekend werk te verrichten. Ga deze uitdaging aan. Werp uw ambtelijke houding af. Blijf niet steken in abstracties maar vertel zo concreet mogelijk wat u bedoelt. Geef een voorbeeld of vertel een anekdote om uw punt te verduidelijken. Val uw lezer niet lastig met bijzaken of onbelangrijke nuances. Draai niet om de hete brei heen en probeer een tekst te schrijven zoals u hem diep in uw hart, bevrijd van elke beroepsdeformatie, zelf graag zou lezen. Dat communiceert het beste. En communiceren is toch wat we beogen?
